

Zimek, Rudolf

Větné typy v současné ruštině z hlediska transformační gramatiky

In: *Otázky slovanské syntaxe. II, Sborník symposia "Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj"*, Brno 20.-22.10.1966. Bauer, Jaroslav (editor). Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1968, pp. 229-242

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120073>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VĚTNÉ TYPY V SOUČASNÉ RUŠTINĚ Z HLEDISKA TRANSFORMAČNÍ GRAMATIKY

1. Tradiční gramatika nedořešila uspokojivě klasifikaci vět daného jazyka na strukturální gramatické typy, tj. typy vět podle členitosti jejich syntaktické stavby.

1.1. V 19. stol. a ještě dlouho ve 20. stol. byl považován za základní typ věty $S - P$, tedy *dvojčlenná věta* podměto-přisudková (na základě logického schématu subjekto-predikátového). Poměrně pozdě byla uznána za zcela rovnoprávný typ i *věta jednočlenná*, mající důležité místo zejména v syntaktickém systému slovanských jazyků. Někde však ještě přežívala představa, že věty jednočlenné (aspoň některé z nich) jsou jakýmsi neúplnými útvary na pozadí vět dvojčlenných (odtud např. i termín *věty bezpodměté*). Dnes již je v slavistice běžným dělením na dva základní strukturální typy: věty dvojčlenné (osobní) a jednočlenné (neosobní). Značná nejednotnost zůstala v třídění vět jednočlenných a u některých větných typů zůstává otázku, zda jde o útvary mající povahu skutečné věty či jen tzv. *větné ekvivalenty* nebo pouhá *pojmenování*.

Dnes však už je v našich mluvnicích češtiny, slovenštiny i ruštiny vcelku obecně prosazen názor, že věty jednočlenné jsou zcela samostatné, svéprávné typy v syntaktickém systému jazyka a že není správné dívat se na ně prisma-tem vět dvojčlenných. Nejnovější promyšlenou klasifikaci českých vět podává skladba J. Bauera—M. Grepla,¹ v širším rámci slovanském řešil tuto otázku na předešlé brněnské syntaktické konferenci J. Ružička² aj.

1.2. Problematika poměru vět dvojčlenných a jednočlenných se však znovu dostává na pořad v souvislosti s transformační gramatikou, operující s deduktivním základním větným schématem $S \rightarrow NP + VP$. Bylo již víckrát poukázáno kriticky na to, zda toto schéma, hodící se např. pro angličtinu, vyhovuje pro syntax slovanských jazyků s rozvitým systémem konstrukcí impersonálních. Z dvojice bezprostředních složek $NP + VP$ lze ovšem vyvodit i věty jednočlenné, za předpokladu, že buď jmenná nebo slovesná „fráze“ se může realizovat popř. i nulou, tj. místo ve vzorci se obsadí prázdným symbolem (srov. např. Isačenko,³ v diskusi na konferenci pak několikrát tuto možnost naznačila M. Ivičová):

$$NP \rightarrow \left\{ \begin{matrix} N \\ \Delta \end{matrix} \right\} \quad VP \rightarrow \left\{ \begin{matrix} V \\ \Delta \end{matrix} \right\}$$

¹ J. Bauer—M. Grepl, *Skladba spisovné češtiny*, SPN Praha 1965³.

² J. Ružička, *Věta a sloveso*, sb. *Otázky slovanské syntaxe*, 1962, 141—153.

V transformační skladbě ruštiny bylo již učiněno několik pokusů vysvětlit neosobní věty jako transformáty vět dvojčlenných, srov. např. R. Růžička,⁴ který však už v některých bodech svůj tehdejší výklad revidoval. Nedávno pak ukázal v novém světle vztahy mezi tzv. větami osobními a neosobními P. Adamec,⁵ který dovodil, že oba typy mají k sobě mnohem blíže, než se jevílo tradiční skladbě.

Na druhé straně je dnes již zřejmé, že ne každá věta neosobní může být prohlašována za transformát věty osobní. Nutno uznat za jádrové věty také určité případy vět jednočlenných (typu *Prší, Byl mráz, Je chladno*).

Lze uvažovat i o opačném postupu v některých případech při zjišťování „hloubkové struktury“ věty, totiž lze transformovat i větu jednočlennou na dvojčlennou: *V horách hučelo* → *Hory hučely, Bolí mě v zádech* → *Bolí mě záda* apod.⁶ Zdá se, že opravdu je možno předpokládat transformace takového směru pro určitý typ.

1.3. Další nevyjasněnou otázkou v klasifikaci větných typů je vymezení *větných* a *nevětných výpovědí*, resp. protikladu pojmů *věta* jako abstraktní větný vzorec (jednotka langue) a *výpověď* jako konkrétní realizace určitého větného vzorce (v parole). Toto rozlišování, k němuž položil v náznačích základ V. Mathesius⁷ (věta jako abstraktní vzorec × věta jako konkrétní promluva) a které pak modifikoval S. Karcevskij⁸ (*proposition* × *phrase*), bylo v posledním desetiletí dále rozvíjeno, zejm. M. Dokulilem, Fr. Danešem, K. Hausenblasem a O. Leškou.⁹ V posledních letech je tato teorie dovedena ještě na vyšší stupeň Danešem.¹⁰

Někteří naši lingvisté, zejm. rusisté (V. Hrabě, R. Mrázek, J. Popela)¹¹ kriticky poukázali na to, že není možné, hl. pro ruštinu, omezit větný vzorec (větnou výpověď) jen na větu *s verbum finitum*, že za věty je třeba uznat i útvary jinak zformované, bez V_{fin} (např. věty infinitivní apod.). Ostatně takto rozumně uvažoval už Mathesius, který (op. cit. v pozn. 7, 173) doslova říká: „Užijeme-li metody analytické komparace, dojdeme snadno k dvěma důležitým poznatkům o úloze, kterou mají neslovesné věty v moderních evropských jazy-

³ A. V. Isačenko, *Les structures syntaxiques fondamentales et leur enseignement*, sb. Premier colloque international de linguistique, Nancy 1966, 254;

týž *К вопросу о специфике структурного изучения грамматического строя славянских языков*, *Slavia* 34, 1965, 403–404.

⁴ R. Růžička, *Трансформационное описание безличных предложений*, ВЯ 1963, № 3, 23–31. Nový systematický výklad podal týž autor v knížce: *Studien zur Theorie der russischen Syntax*, Berlin 1966.

⁵ P. Adamec, *O transformační analýze vět bez nominativu a s nevyjádřeným nominativem v ruštině*, AUC Philologica, Slavica Pragensia VII, 1965, 63–80.

⁶ J. Bauer–M. Grepl, *Skladba spisovné češtiny*, 1965², 37n.

⁷ V. Mathesius, *O soustavném rozboru gramatickém*, sb. Čeština a obecný jazykozpyt, 1947, 157–174, zejm. 172–173.

⁸ S. Karcevskij, *Sur la phonologie de la phrase*, TCLP IV, 1931, 188–227.

⁹ M. Dokulil, *K povaze vztahů slova a pojmu, věty a myšlenky*, sb. O vědeckém poznání soudobých jazyků, 1958, 108–112;

M. Dokulil–Fr. Daneš, *K tzv. významové a mluvnické stavbě věty*, tamtéž, 231–246;

K. Hausenblas, *Syntaktická závislost, způsoby a prostředky jejího vyjadřování*, Bulletin VŠR JL II, 1958, zejm. 28–29;

O. Leška, *K otázce syntaktických vztahů a jejich vyjadřování*, Bulletin VŠR JL VI, 1962, 13–16.

¹⁰ Fr. Daneš, *Syntaktický model a syntaktický vzorec*, sb. Čs. přednášky pro V. MSS v Sofii 1963, 115–124;

týž, *A Three-Level Approach to Syntax*, TLP I, 1964, 225–240.

cích. V některých z nich patří neslovesné věty k samé podstatě gramatického systému. Nelze jej obecně nahradit jiným typem věty a nemůže proto nikdy úplně zmizet. Tak je tomu např. v ruštině, kde neslovesné věty jsou normálním typem pro vyjádření některých druhů kvalifikujících a posesivních predikací [tu má však Mathesius patrně na mysli věty s jmenným přísudkem s nulovou sponou — pozn. R. Z.]. V jiných jazycích, také např. v češtině, nepatří neslovesné věty k samé podstatě gramatického systému, nýbrž jsou jen typem příležitostným. Mohou být vždy nahrazeny větami slovesnými a v některých druzích slohu se vůbec nevyskytují. Ani tu však nejsou neslovesné věty pouhými konstrukcemi ad hoc a nemůžeme je vyloučit z oblasti jazyka.“

Loni shrnul přehledně dosavadní bádání o rozlišování věty jako jednotky langue a *konkrétní věty (výpovědi)* jako součásti textu K. Horálek,¹² který tento základní rozdíl uznává za oprávněný, ale připomíná, že pojetí Mathesiovo se nekryje s pojetím Karcevského ani s pojetím Dokulila, Daneše nebo Hausenblase aj., a dochází k závěru, že nejen věty s určitým tvarem slovesa, ale i tzv. negramatické útvary větné (věty neslovesné či jmenné a citoslovečné) jsou systémově podmíněny a bylo by nesprávné je považovat jen za jev promluvový. Tedy i tzv. *nevětné výpovědi* jsou součástí langue, patří k tzv. větným vzorcům. Horálek vyzval k další diskusi o této otázce.

Na jiných pozicích je Fr. Daneš (studie cit. v pozn. 10), který vidí v poměru věta : výpověď obdobu poměru foném : hláska, což právě Horálek odmítá. Avšak podobné stanovisko jako Daneš zastává i J. Vachek, který v recenzi stati T. V. Bulyginové o Pražské škole ve sb. *Основные направления структурализма*¹³ zdůrazňuje, že je třeba rozlišovat dvě věci: 1. korelát jazykové jednotky v mimojazykové skutečnosti, 2. to, co bychom mohli nazvat normativně strukturální utváření jazykové jednotky, a připomíná, že „čím výše jdeme v hierarchii jazykových rovin, tím konkrétnější je korelát příslušné jednotky dané roviny (od prakticky nulové konkrétnosti na rovině fonologické stoupá míra konkrétnosti u toho, co je v mimojazykové skutečnosti korelátem morfému, slova, až k větě a promluvě). Dále Vachek dovozuje, že pro každou rovinu jazyka, který je systémem norem, platí určité zákonitosti, jimiž se řídí strukturální utváření jeho jednotek a že jako existují normy pro utváření fonémů z distinktivních rysů, tak nepochybně existují i normy pro utváření vět z větných elementů — něco jako Danešovy „sentence patterns“. V tomto smyslu je tedy Danešova analogie oprávněna.

1.4. Daneš (ve studiích cit. v pozn. 10) rozlišuje u termínu věta tři základní pojmy (od konkrétního k stále abstraktnějšímu):

1. věta jako jedinečná a individuální událost, tzv. *výpovědní událost*, která je jednotkou parole;

2. věta jako jedna z možných odlišných minimálních komunikativních jednotek, tzv. *výpověď*; to je výpovědní událost zbavená abstrakcí všech náhodných, jedinečných a individuálních prvků, spojených s jeho zvukovou (nebo grafickou) realizací „ego, hic et nunc“;

¹¹ V. Hrabě, *Několik poznámek k pojmu predikace*, Rusko-české studie, Praha 1960, 173 n;

R. Mrázek, *K otázce českých větných schémat a typů, zvláště neslovesných*, SaS 23, 1961, 21–35;

J. Popela, *Příspěvek k základním syntaktickým vztahům a syntaktickým prostředkům*, Bulletin VŠR JL IV, 1960, zejm. 125–126.—

¹² K. Horálek, *K teorii věty*, SaS 26, 1965, 213–217. Na tuto stať reagoval nejnoveji K. Svoboda, *K podstatě věty, zejm. z hlediska modálnosti*, SaS 27, 1966, 97–103. Dává zde novou hierarchii pojmů: I. větný vzorec, II. věta 1. se specifickou predikační formou a) výpovědní, b) nevýpovědní, 2. s nespécifickou predikační formou a) výpovědní, b) nevýpovědní (*výpovědní je přitom modální, nevýpovědní amodální*), III. *promluvový úsek* (chápan jako protějšek větného úseku).

¹³ J. Vachek, *Sovětský sborník o jazykovědném strukturalismu*, SaS 27, 1966, 63.

3. věta jako *větný vzorec*, abstraktní struktura nebo konfigurace, nejabstraktnější a nejobecnější vzorec distinktivních rysů gramatického (syntaktického) systému.

Tato Danešova trichotomie je nesporné zpřesnění. Pojem 2 a 3 už nepatří (podle Daneše) do parole, ale do langue, přitom však 2 (výpověď) zůstává částí kontextu a situace, obsahuje konkrétní lexikální prvky i některé prvky modality, ale často vyjádřené negramatickými prostředky. Tyto negramatické, ale systémové prostředky organizace výpovědi, tzv. „suprasyntaktické jevy“ (termín přejímá Daneš od D. S. Wortha) mají být studovány ve zvl. oddíle lingvistiky, v tzv. *teorii promluvy*. Na tomto stupni abstrakce jsou i některé gramatické prvky, které však nepatří ke konstitutivním rysům větného vzorce (modus, čas i gramatická shoda).

Třetí pojem, *větný vzorec*, je pak chápán jako specifické gramatické zařízení, vyznačující se větovtornou silou; jde o takovou syntaktickou strukturu, která mění sled slov na minimální sdělnou jednotku i mimo rámec souvislé promluvy, bez kontextu a situace (srov. TLP I, 230).

Větný vzorec tedy pojímá Daneš jako abstraktní a statickou invariantní strukturu (schéma), která k sobě může mít systémové varianty, např. slovosledné (tzv. „allo-sentences“).

Vedle výpovědi opřené o větné vzorce se předpokládají pak i výpovědi nezaložené na větných vzorcích, a ty dostávají sdělnou funkci jen ze situace, kontextu (a z intonace v mluvené řeči, resp. z grafických ukazatelů v psané řeči).

Konstitutivními gramatickými rysy větného vzorce jsou: slovní druhy, některé morfologické kategorie a dva druhy syntaktického usouvztahování: subordinace („dependence“) a koordinace („adjoining“).

Zde se naráží na jeden velký problém: které větné prvky jsou konstitutivní pro daný větný vzorec, tj. nutné, a které nejsou nutné, máme-li vyhovět požadavku kompletní, a přitom minimální jednotky. Zdá se mi, že o nezbytnosti větného prvku nelze mluvit na úrovni abstraktního větného vzorce, nýbrž až na úrovni výpovědi s konkrétní lexikální náplní. Např. jednočlenná věta typu *Prší* nemá již žádné další obligátní členy, ale věta typu *Меня пошумит* má jako nutný konstitutivní člen prvek označující osobu.

Soubor všech větných vzorců jazyka tvoří dílčí systém, vybudovaný na opozicích. Každý vzorec je strukturou takových syntaktických rysů, které ho diferencují od jiných vzorců systému.

Danešovo pojetí větných vzorců je zasazeno do jeho teorie tří rovin v syntaxi: 1. roviny *gramatické struktury věty*, 2. roviny *sémantické struktury (výstavby) věty*, 3. roviny *organizace výpovědi*.

O *gramatické rovině* Daneš tvrdí, že je autonomní, nikoli jednostranně závislá na sémantickém obsahu, je to „self-contained and determining component“ (srov. TLP I, 227). Důkaz autonomnosti gramatické formy je spatřován v různosti jazyků, zatímco sémantické, tj. extralingvistické kategorie se zdají být univerzálními (nebo téměř univerzálními). V tomto výkladu lze autonomnost a dominanci gramatiky přijmout, zvl. když Daneš dodává, že mezi gramatickými větnými prvky a příslušnými sémantickými kategoriemi je sice ne vztah *identity*, ale vztah těsnější či volnější *afinity*. Mohli bychom dodat, že pro vztah gramatické formy věty a obsahu věty platí princip *asymetrického dualismu*.

Reprodukoval jsem poněkud podrobněji Danešovy názory, poněvadž jsou podle mého přesvědčení velmi závažné, představují pozoruhodnou teorii v naší současné syntaxi — teorii, na niž chci navázat ve svém zkoumání ruských větných typů, ovšem s jistými diskusními poznámkami a modifikacemi.

2.1. Než budeme dále uvažovat o povaze větných vzorců a větných typů v současné ruštině, potřebujeme si ujasnit některé příbuzné pojmy a termíny.

Často se promiskue užívá termínů: *větný typ*, *strukturní typ*, *větné schéma*, *větný vzorec*, *větná konfigurace*, *větný model*, v oblasti generativní a transformační gramatiky ještě pak k tomu přistupuje *jádrová věta*, *jádrový řetězec*, *základní frázová struktura* apod. Samozřejmě se tyto pojmy nekryjí a nemají ani jednotlivě jednotné chápání.

2.1.1. Větný typ (nebo také strukturní větný typ, na rozdíl od typů modálních) je pojem dosti široký a dosti tradiční. Zpravidla se jím označuje třída jistě větné struktury, třída vět s určitou gramatickou stavbou morfolo-gicko-syntaktickou, která existuje v daném jazyce vedle jiných, odlišných struktur (např. typ věty dvojčlenné s podmětem nominativním a s přísudkem slovesným, nebo s přísudkem sponově jmenným atd., typy vět jednočlenných s neosobním slovesem, s infinitivem, s podst. jménem v nominativu atd.). Každá konkrétní věta jazyka se dá zařadit do některého typu, resp. při modifikovanosti svých elementů do některého podtypu, variantního typu. Není při tom důležité, zda jde o typ výchozí (primární) či odvozený (sekundární). V takovém významu budeme tohoto termínu užívat i my.

Jiný význam dává větnému typu R. Mrázek,¹⁴ pro nějž je typ odvozenou, adaptovanou realizací některého větného schématu, tedy typ je zde nižší pojem než schéma (vzorec).

2.1.2. Větné schéma je v poslední době stále častěji užíváno, často jako synonymum větného vzorce (angl. *sentence pattern*), řidčeji jako synonymum větné konfigurace. Označují se jím základní větné typy v nej-abstraktnější rovině gramatické stavby, minimální strukturní útvary s určitými syntaktickými distinktivními rysy v langue. V tom smyslu mluví o větných schématech (vzorcích) právě Fr. Daneš (viz výše). Pro takové pojetí by bylo vhodné tento termín vyhradit a nepřisuzovat mu širší platnost větného typu vůbec.

Větné schéma obsahuje jen nutné, konstitutivní prvky větné stavby, ty mohou být pak dále rozvíjeny a rozšiřovány na úrovni nižší, syntagmatické.

K Danešovu výčtu pravidel *rozvíjení* a *rozšiřování* lze dodat ještě některá další, např. Adj → Adj + INF (*dychtivý poznat*), Adv → Adv + N (*dolů hlavou*) apod., viz tabulku v příloze.

2.1.3. Bylo by možno ještě diferencovat termíny větné schéma a větný vzorec, a to tak, že by vzorec označoval formuli (symbolický písmenný zápis struktury věty), kdežto schématem by se rozuměla větná struktura slovně vyjádřená nebo znázorněná ilustrativní konkrétní větou. Podobné rozlišení navrhol M. Grepl na tomto symposiu.

2.1.4. Větný model dnes by měl být vyhrazen ve vědecké gramatice pro oblast matematicko-logickou, ve smyslu modelování jako metody čistě hypoteticko-deduktivní, jak naznačil Fr. Daneš,¹⁵ ač se dříve v lingvistice, jak rovněž

¹⁴ R. Mrázek, studie cit. v pozn. 11, zejm. 33–35. Mrázek má v přehledu schémat a typů syntaktického systému současné spis. češtiny tyto skupiny: I. věty s verbem finitem, strukturně ztvárněné, komunikativně příznakové, *základní větná schémata*, II. *vedlejší větná schémata*, III. věty s nevyjádřeným urč. tvarem slovesa *esse*, IV. věty s nevyjádřeným gramatickým predikátem; II, III, IV jsou pak útvary strukturně neztvárněné, komunikativně bezpříznakové.

¹⁵ Fr. Daneš, *Syntaktický model a syntaktický vzorec*, 115.

připomněl Daneš, užívalo slova *model* i ve dvou zcela jiných významech: 1. schematické zobrazení, 2. předloha, vzor pro analogickou produkci, a tu opět modelem může být konkrétní jazykový útvar nebo zobecněný typ. V tomto posledním významu by bylo možno mluvit o větných modelech např. ve školní praxi při vyučování cizím jazykům. V našem syntaktickém popisu však raději nebudeme tohoto termínu užívat.

2.1.5. V generativní gramatice se hovoří o základních (či základových) syntaktických strukturách (*basis structure*, *basic phrase structure*), které představují strukturu terminálního řetězce při generování věty *S* cestou bezprostředních konstituentů ve formační části gramatiky. Podobného termínu (*les structures syntaxiques fondamentales*) užívá i Isačenko.¹⁶ Snad pro svou značnou obecnost není zatím tento termín u nás příliš rozšířen. Je zčásti pojmově blízký termínu strukturní typ věty, ale vztahuje se k metodologicky jinak pojímané syntaxi.

2.1.6. Ve specifické koncepci generativní gramatiky transformační (především u Chomského) je důležitý pojem jádrové věty (*kernel sentence*, *kernel string*, nověji též *basis phrase-markers*). Jádrové věty, sloužící jako východisko pro různé transformace, jsou stanoveny jakoby dosti arbitrárně, intuitivně, ale musí se k nim dospět induktivně, abstrakcí a zpětnou transformací z různých existujících větných typů (tedy nebudou stejné ve všech jazycích). Musí však vždy odpovídat dvěma požadavkům, jak je formuloval Isačenko:¹⁷ 1. tyto elementární věty nesmí být vyvoditelné jedna z druhé, 2. všechny možné správné věty v daném jazyce musí být vyvoditelné ze souboru jádrových vět. Přes toto celkem jasné kritérium není ještě zdaleka jednoznačné (ani pro angličtinu, tím méně pro slovanské jazyky), co máme považovat za jádrové věty. Srov. např. skeptický názor D. S. Wortha,¹⁸ odkazujícího na P. Schachtera.¹⁹ Ten kriticky poukázal na to, že rozdíl, který činí Chomský (jádrové *X* nejádrové věty) je triviální lišení; je totiž možno v mnoha případech generovat daný typ věty buď jako jádrový nebo jako nejádrový, např. tázací nebo záporné věty lze dostat buď transformací z oznamovací kladné věty nebo je lze derivovat přímo z frázové struktury kombinací obligatorní transformace s „optional phrase structure element“

Je třeba připomenout, že pojetí *jádrových vět* u Chomského se dost podstatně liší od pojetí Harrisova. U Chomského patří k jádru gramatiky terminální řetězy jednoduchých frázových struktur a také řetězy, na něž jsou aplikovány tzv. *obligatorní* transformace, k nejádrovým větám pak patří ostatní věty, derivované obligatorními a *fakultativními* transformacemi. U Harris, který neliší takto dvojí transformaci, tvoří jádro gramatiky množina několika mála jádrových vět (pro angličtinu 7 nebo 8), které jsou elementárními strukturami pro všechny transformace, a k jádru ještě patří spojovací a uvozovací prvky. Tohoto Harrisova pojetí se v podstatě přidržujeme v našich transformačních studiích rusistických.

¹⁶ A. V. Isačenko, *Les structures syntaxiques fondamentales...*, viz pozn. 3, *passim*.

¹⁷ *Slavia* 34, 1965, 404.

¹⁸ Srov. např. Д. С. Уорт, *Об отображении линейных отношений в порождающих моделях языка*, ВЯ 1964, № 5, 46, pozn. 3.

¹⁹ P. Schachter, *Kernel and non-kernel sentences in transformational grammar*, Proceedings of the IX-th International Congress of Linguists, The Hague 1964, 692–696.

Zcela odlišná koncepce sovětských transformačních Šaumjana a Sobolevové se obejde vlastně bez pojmu jádrových vět, poněvadž v jejich tzv. aplikativním generativním modelu se pracuje s pojmem komplexů tříd slov (komplexů o různém počtu členů) a zjišťují se zde vzájemné vztahy už generovaného korpusu vět (komplexů) se shodným smyslem a stejnými prvky.

V naší rusistice bylo zatím několik pokusů o stanovení *jádrových vět*. P. Adamec²⁰ má 5 jádrových vět, A. V. Isačenko ve svém referátu v Nancy²¹ jich uvádí sedm (3 se slovesem plnovýznamovým, 4 se sponou), autor těchto řádků dospěl zatím k 9 jádrovým větám.²²

2.1.6.1. *Inventář jádrových vět* je závislý na rozsahu transformačních pravidel a vůbec na celkovém pojetí transformace v syntaxi. Jde-li nám jen o transformace predikačního jádra (jak tomu je zatím v naší pracovní skupině), vystačíme s malým počtem jádrových vět, chceme-li transformovat i různé vedlejší členy větné spolu s predikačním jádrem, jak to činí např. Ju. D. Apresjan, potřebujeme přirozeně větší počet jádrových vět (zvláště naroste počet jádrových vět, zahrneme-li do transformací i takové přechody jako Apresjan: *Vláda půjčil knihu Olze* → *Olga si vypůjčila knihu od Vládi*, *Boris daroval náramek Věře* → *Věra dostala náramek od Borise* apod. Záleží také na tom, zda pojmem do syntaktických transformací i některé operace slovotvorné, hl. derivaci a kompozici, jak to činí Šaumjan.

2.1.6.2. V příloze dávám *přehled jádrových vět v ruštině s příslušnými možnými transformacemi* ke každé z nich. K tomu je třeba dodat:

Některé transformace jsou specifické, úzce spjaté jen s danou jádrovou větou, a to někde zase jen při určité lexikální náplni příslušného větného vzorce. Jisté transformace však jsou možné k několika jádrovým výchozím strukturám (např. modální, fázové, zčásti též infinitivní). Je to myslím proto, že tu jde vlastně o modifikace samotného přísudkového slovesa, což je celkem nezávislé na ostatních prvcích struktury větné. Do počtu transformátů nejsou zahrnuty věty negativní toho druhu, při němž se pouze staví záporka *ne* před V_{fin} nebo V_{cop} bez dalších změn struktury. Jsou však uvedeny negace takové, při nichž je přestavěna celá struktura věty, t.j. sloveso dostává tvar neosobní a nominativ se mění na genitiv (stranou již je ponechána změna předmětového akuzativu na genitiv při záporu, poněvadž tu dochází pouze k variaci vedlejšího členu: *Она любит стихи* → *Она не любит стихи* || *стихов*). Na konci tabulky ukazují rovněž na možnosti tvoření otázek od určitých typů jádrových vět, možnosti nominalizace apod. Je zajímavé, že doplňovací otázky se netvoří ke všem větným typům s odpovídající jim strukturou; např. k jednočlenným větám *Blýská se* apod. bude otázka dvojčlenná (*Co se děje?*), k bezpředmětové vazbě *Chlapec spí* (s logickým důrazem na slovese) zní otázka *Co dělá chlapec?* apod. To jsou už ovšem problémy syntaxe mezivětné, syntaxe dialogu, ale postupně asi budeme muset i je řešit v transformační gramatice (zajímavá např. budou transformační pravidla u replik při uplatnění elipsy, jak to naznačil Isačenko).²³ Náš přehled transformátů je omezen na základní

²⁰ P. Adamec, *K využití transformačních metod v ruské syntaxi*, Bulletin ÚRJL VIII, 1964, 29.

²¹ A. V. Isačenko, ve franc. článku cit. v pozn. 3, 253–265.

²² R. Zimek, *Семантический аспект синтаксической трансформации*, ČsR 11, 1966, 66–72;

týž, *Druhy syntaktické transformace v ruštině*, Bulletin ÚRJL, X, 1966, 93–102.

²³ A. V. Isačenko, *Kontextbedingte Ellipse und Pronominalisierung im Deutschen*, Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung (Steinitz Festschrift), Berlin 1965, 163–174.

transformace *jednozákladové*, nevšímáme si zde výpovědních typů, které jsou výsledkem transformací dvou- a vícezákladových, ať už kontaminací nebo inkorporací. Vyžadovalo by to mnoho místa.

Transformace jako systémová záležitost každého jazyka, řídící se určitými pravidly, patří podle mého názoru do Danešovy 2. roviny abstrakce, do výpovědi — nikoli do roviny větných vzorců, ani do roviny výpovědních událostí.

3.1. Věty jádrové spolu s příslušnými transformovanými větami představují dohromady převážnou většinu všech větných typů, či přesněji *výpovědních typů*. Dále k výpovědním typům patří i tzv. *transformoidy* (v Adamcově pojetí), tj. věty, které mají strukturu podobnou či stejnou jako pravé transformáty, ale nemají k sobě odpovídající výchozí jádrovou strukturu, např. *Ему нездоровится, Мне приснился мой дедушка, Ей понравилась эта книга* apod.

Inventář výpovědních typů ruštiny doplňují ještě:

a) výpovědi citoslovečné, b) výpovědi-oslovení, c) repliky (*Да, Нет, Очевидно* atp.), d) věty čistě jmenné, a to jednak popisné nominativní (*Война. Сталинград. Окопы. Развалины.*), jednak výzvolové (*Внимание!*), upozorňovací (*Пожар!*) a ukazovací (*Вот школа*). Tyto útvary nemají k sobě nejen žádné transformace, ale ani časové nebo způsobové modifikace či variace, netvoří žádné „syntaktické (větné) paradigma“. Jsou to asi Mrázkova „komunikativní minima“.

Syntaktický větný systém má tedy své jádro, představované výpověďmi transformovatelnými, ostatní výpovědní typy, netransformovatelné, pak jsou periferní.

3.2. Vztah mezi *transformandem* (operandem) a *transformátem* může být dvojího druhu: 1. korelaci tvoří jádrová věta s odvozenou nejádrovou (transformace je obousměrná), 2. v korelaci je jedna věta odvozená s jinou větou odvozenou, přičemž každá z nich má samozřejmě také vztah ke své větě jádrové. Transformát je často výsledkem několikeré transformace, postupně aplikované na výchozí větu.

Za transformaci by se však neměl pokládat vztah mezi dvěma větami jádrovými, jak to vyplývá ze samotné charakteristiky vět jádrových (už Harris zdůrazňuje samostatnost vět jádrových, jejich vzájemnou nezávislost). Tedy věty *Он курит* a *Он курильщик* nejsou ve vzájemném vztahu transformace, poněvadž větný vzorec každé z nich je jádrovou větou. Zde máme fakt *syntaktické synonymie*, paralelní způsob vyjádření stejného denotátu, přičemž druhý způsob je jednoznačný, kdežto první útvary může v jiném kontextu označovat i aktuální kouření. Při výběru jedné z možností vyjádření se pak uplatňuje *faktor stylistický*, s kterým je ovšem nutno počítat i ve vztahu mezi některými transformáty k příslušným jádrovým větám, stejně jako i ve vztahu mezi různými, významově shodnými transformáty mezi sebou.

3.3. Rozdíl mezi naším a Danešovým postupem je v tom, že Daneš nevykládá větné vzorce vůbec z hlediska transformační gramatiky, nezkoumá vztah mezi větnými vzorci v jejich vzájemné transformovatelnosti a nemusí proto ani hledat věty jádrové. Proti tradičnímu výkladu české skladby však Daneš zpřesňuje a formalizuje popis větných schémat, abstrahuje od irelevantních syntaktických rysů a studuje poměr větných vzorců k jejich konkrétním reprezentacím výpověďovým, což je dosti blízké našemu postupu.

3.4. Vrátime se ještě k Danešovu pojmu *větného vzorce*. Jde-li o abstraktní, čistě gramatický, na sémantice nezávislý strukturální útvar na úrovni langue,

pak se domnívám, že v češtině (a analogicky i v ruštině) neexistuje tolik vět-
ných vzorců, kolik naznačuje Daneš, nýbrž vlastně jen dva vzorce:

$$(I) (N_{\text{nom}}) + V_{\text{fin}} + (\text{Compl.})$$

$$(II) V_{\text{imps}} + (\text{Compl.})$$

V obou vzorcích je obligatorním konstitutivním prvkem sloveso, ať už plno-
významové nebo sponové, a další prvky jsou potenciální, mohou nebo musí se
realizovat až od úrovně sémantické stavby věty, ve výpovědi, závisí na
lexikální sémantice slovesa. Konkrétní sloveso (resp. určitá sémantická třída
sloves) určuje, zda k němu bude nutný komplement předmětový (popř. dvoj-
předmětový) či adverbialní nebo nulový. To je tak zvaná *valence zprava*.
Rovněž *valence zleva* je dána do značné míry významem slovesa: jen slovesa
označující činnost lidskou (jiná jen výjimečně, při personifikaci) mohou mít
u sebe podmět *já, ty, my, vy*, jistá slovesa zase vylučují u sebe podmět vůbec
(*prší, svítá*). Záleží dále na tom, jak se u slovesa v predikační kategorii osoby
děj pojímá, zda osobově či bezagentně, s neurčitým agensem atd. Podobně
u vzorce II je podle povahy slovesa realizováno zase různé doplnění zprava,
včetně nulového, a také intence doleva se tu uplatňuje (např. u *luxoradum*
musí být akuzativní subjektivý determinant). Ale to vše jsou zákonitosti,
které se projevují až na úrovni výpovědní, nikoli na úrovni abstraktní, obecné
konfigurace. Takto obecně pojatý větný vzorec nemůže plnit ani funkci
minimální komunikativní jednotky, poněvadž je obsahově ještě prázdný,
sémanticky nenaplněný; je pouhou gramatickou kostrou, na níž se teprve v dal-
ších rovinách, stále konkrétnějších, „navěšují“ postupně sdělné prvky pomocí
prostředků lexikálních, morfologicko-syntaktických a intonačních.

Z těchto úvah vyplývá, že na rozdíl od Daneše budeme považovat věty
Otec píše, Otec píše dopis, Otec potkal sestru i *Otec spí* za jeden větný vzorec,
avšak za různé výpovědní typy, resp. jádrové věty. Některé Danešovy větné
vzorce (*Otec vyslyšeli, Vody trvale ubývalo, Chyt hol*) pak jsou v našem systému
už transformáty jádrových vět, a tyto transformáty jsou také výpovědními
typy, jak řečeno výše. Nezaplnění místa komplementu u slovesa je záležitost
systémová, spjatá se sémantikou slovesa, a to až slovesa v kontextu, ne jako
lexikální jednotky samé o sobě. Až na této úrovni lze také pak rozlišovat pří-
pady komplementu nutného, možného či nemožného.

Od toho je třeba odlišit *elipsu* ve výpovědní události (např. *Já už jsem koupil*
v rovině výpovědní má nutný objekt). Sem myslím patří i tzv. redukce (*vrátil*
se místo Otec se vrátil).

4.1. Substituci pronominální bych chápal ještě širě než Daneš. Netýká
se jen zájmenného zastupování substantiv v podmětu, ale i v předmětu,
i v příslovečném určení: *Viděl jsem Petra* → *Viděl jsem ho*, *Šli jsme*
s Vlastou → *Šli jsme s ní*, *Zavedl nás na nádraží* → *Zavedl nás tam apod.* Stejně
povahy je i substituce konkrétního přivlastňovacího adjektiva nebo genitivu
posesivním zájmenem: *dědečkův bratr* → *jeho bratr*, *opera Čajkovského* → *jeho*
opera. Jde o pronominalizaci v tom smyslu, jak ji naznačil nedávno
Isačenko.²⁴ Tato pronominální substituce je podmíněna kontextově (často

²⁴ A. В. Исаченко, *О синтаксической природе местоимений*, Проблемы современной филологии, Москва 1965, 159—166.

mezivětnými vztahy) nebo situacně a představuje jistou výrazovou úsporu, popř. odstraňuje nežádoucí opakování téhož pojmenování. Syntakticky se touto substitucí nic nemění.

Jinou povahu má substitute pronominalizační v případech, kde se vytvářejí věty tázací doplňovací dosazováním tázacích zájmen na místa konkrétních lexikálních prvků: *Jan to rozbil* → *Kdo to rozbil?*, *Pavel šel domů* → *Kam šel Pavel?* Zde má substitute funkci transformační, mění se tak modalita.

4.2. Od substitute takto pojaté budeme odlišovat *záměnu* jednoho výrazu ve struktuře věty jiným *lexikálním ekvivalentem*, např. adverbia vazbou substantiva s předložkou: *Он работал непрерывно || без перерыва*. Zde je výběr z možných způsobů morfologicko-lexikálního vyjádření, volba prostředku, který se dosadí do určité pozice při lexikálním naplňování věty a má stejnou pojmenovací platnost. Tu již opět zacházíme do oblasti stylistické. Sem by myslím patřily i případy náhrady jednoho prvku věty celým frazeologismem, např. *кřičел силнѣ* → *кřичел jako на горách*, *пили много* → *пили аз се горы зеленалы*.

Úplný syntaktický popis jazyka by měl obsahovat i pravidla morfologického vyjadřování větných členů, tj. jakým slovním druhem a tvarem může být obsazen symbol N, Adj, Adv, popř. i V.

5. Závěr. V těchto poznámkách jsem se snažil aplikovat Danešovu teorii na ruštinu s domyšlením některých jeho ideí nebo s otevřením dalších problémů. Přitom jsem učením o větných vzorcích a výpovědích spojil s pohledem transformačním. Zdůrazňuji závislost struktury výpovědních typů na sémantické a lexikální stránce výpovědi vcelku, i na významu jednotlivých prvků věty, hl. pak konstitutivního prvku — slovesa.

Příloha I

Přehled jádrových vět (řím. číslice) a jejich transformací (arab. číslice) v současné spisovné ruštině

I. $\frac{N_{nom}^1 + V_{fin} (kromě\ esse) + (Y)}{(1) N_{gen}^1 + (he) V_{imps} + (Y)}$	(Y — fakult. adv. doplnění) Брат спит (долго) Воды убывало Народу собралось! Птиц не прилетало больше
(2) $V_{fin\ 3. pl.} + (Y)$	Там танцуют
(3) $Imp + (Y)$	Иди (сюда)!
(4) $(N_{dat}^1) + (бы) + Inf + (Y)$	(Нам) (бы) выиграть!
(5) $N_{dat}^1 + ne + V_{imps\ refl} + (Y)$	Ему не сидится
(6) $N_{nom}^1 + \left\{ \begin{array}{l} Aux\ mod / fáz \\ Adj\ mod \end{array} \right\} + Inf + (Y)$	Ты можешь/должен уйти Мы начинаем нервничать
(7) $(N_{dat}^1) + \left\{ \begin{array}{l} Pred\ mod \\ Aux\ mod\ imps\ refl \end{array} \right\} + Inf$	(Нам) надо вставать Следует ложиться
II. a. $\frac{N_{nom}^1 + V_{fin} (kromě\ esse) + Adv (oblig)}{(8) Imp + Adv}$	Он очутился в лесу Мы живем хорошо Опуститесь в воду!
(9) $Inf + (бы) + Adv + (N_{dat}^1)$	(Нам) вторгнуться (бы) туда! (Вам) (бы) очутиться там!

- (10) $N_{dat}^1 + V_{imps\ refl} + Adv$
 (11) $Adv + V_{imps} + N_{instr}^1$
 (12) $N_{nom}^1 + \left\{ \begin{array}{l} Aux\ mod / \acute{a}z \\ Adj\ mod \end{array} \right\} + Inf + Adv$
 (13) $N_{dat}^1 + \left\{ \begin{array}{l} Pred\ mod \\ Aux\ mod\ imps \end{array} \right\} + Inf + Adv$

II. $b. N_{nom}^1 + V_{fin\ esse} + Adv_{loci}$

- (14) $N_{gen}^1 + ne + V_{imps\ esse} + Adv$
 (15) $Imp_{esse} + Adv$
 (16) $(N_{dat}^1) + (бы) + Inf_{esse} + Adv$
 (17) $N_{nom}^1 + Aux_{\acute{a}z} \left\{ \begin{array}{l} mod \\ \acute{a}z \end{array} \right\} + Inf_{esse} + Adv$
 (17.1) $(N_{dat}^1) + Aux\ mod_{imps\ refl} + Inf + Adv$
 (18) $(N_{dat}^1) + \left\{ \begin{array}{l} Pred\ mod \\ Aux\ mod_{imps} \end{array} \right\} + Inf_{esse} + Adv$

III. $N_{nom}^1 + V_{fin\ tr\ act} + N_{ac}^2 + (/Pr/N_j^3)$

- (19) $N_{nom}^2 + V_{fin\ pass} + (N_{instr}^1) + (N_j^3)$
 (20) $N_{ac}^2 + V_{fin\ 3. pl}$
 (21) $N_{ac}^2 + V_{fin\ 2. sg} + (Y)$
 (22) $N_{ac}^2 + V_{imps} + Pr + N_j^1$
 (23) $N_{dat}^1 + V_{fin\ refl} + N_{nom}^2$
 (24) $N_{instr}^1 + V_{imps} + N_{ac}^2$
 (25) $Imp + N_{ac}^2 + (N_j^3)$
 (26) $(N_{dat}^1) + (бы) + Inf + N_{ac}^2$
 (27) $N_{nom}^1 + Aux_{\acute{a}z} \left\{ \begin{array}{l} mod \\ \acute{a}z \end{array} \right\} + Inf + N_{ac}^2$
 (28) $(N_{dat}^1) + \left\{ \begin{array}{l} Pred\ mod \\ Aux\ mod\ imps \end{array} \right\} + Inf + N_{ac}^2$

IV. $N_{nom}^1 + V_{fin\ intr} + N_j^2 + (/Pr/N_k^3)$

- (29) $V_{fin\ 3. pl} + N_j^2 + N_k^3$
 (29.1.) $V_{imps\ \{refl\ pass\}} + /Pr/ + N_k^3$
 (30) $V_{fin\ 2. sg} + N_j^2$
 (31) $N_{nom}^1 + Aux_{\acute{a}z} \left\{ \begin{array}{l} mod \\ \acute{a}z \end{array} \right\} + Inf + N_j^2 + (N_k^3)$

Нам живется хорошо
 В комнате пахнет луком
 Война может длиться долго
 Он готов влезть в яму
 Ему нельзя остаться здесь
 Ей следовало поступать иначе

Брат был дома
 Книга была на столе
 Брата не было дома
 Будь дома!
 (Тебе) (бы) быть дома!
 Он хочет быть дома
 (Нам) хочется быть дома
 (Ему) нужно быть дома

Брат купил книгу для сестры
 Павел написал письмо матери
 Книга была переведена
 Пастернаком
 Книгу перевели
 Ивана (легко) обманешь
 Его влечет к музыке
 Мне вспомнилась бабушка
 Молнией зажгло сарай
 Подай книгу (соседу)!
 (Тебе) (бы) купить автома-
 шину
 Он хочет купить дачу
 Я перестал покупать пиво
 (Нам) $\left\{ \begin{array}{l} надо \\ пришлось \end{array} \right\}$ убрать
 класс

Брат занимается спортом
 Дядя рассказал нам об этом
 Нам об этом говорили
 Об этом говорилось
 Про полк было забыто
 Убеждаешься
 в несправедливости
 Он хочет рассказать нам об
 этом
 Он начинает руководить
 кружком

(32) $(N_{dat}^1) + \left\{ \begin{array}{l} \text{Pred mod} \\ \text{Aux mod}_{imps} \end{array} \right\} + \text{Inf} +$
 $+ N_j^2$

(33) $\text{Imp} + N_j^2 + (N_k^3)$

(34) $(N_{dat}^1) + (\text{бы}) + \text{Inf} + N_j^2$

V. $\underline{N_{nom}^1 + V_{cop} + N_{pred}^2 (subst/adj)}$

(35) $\text{Imp}_{cop} + N_{pred}^2$

(36) $(N_{dat}^1) + (\text{бы}) + \text{Inf}_{cop} + N_{pred}^2$

(37) $N_{nom}^1 + \text{Aux} \left\{ \begin{array}{l} \text{mod} \\ \text{fáz} \end{array} \right\} + \text{Inf}_{cop} + N_{pred}^2$

(38) $(N_{dat}^1) + \left\{ \begin{array}{l} \text{Pred mod} \\ \text{Aux mod}_{imps} \end{array} \right\} + \text{Inf}_{cop} +$
 $+ N_{pred}^2$

VI. $\underline{V_{imps} + (Y) \text{ nebo } N_{dat/acc}^1 \text{ у кого} + V_{imps}}$

(39) $\text{Aux} \left\{ \begin{array}{l} \text{mod} \\ \text{fáz} \end{array} \right\} + \text{Inf}$

VII. $(N_{dat}^1) + V_{cop\ imps} + \text{Pred} + (Y)$

(40) $(N_{dat}^1) + \text{Aux} \left\{ \begin{array}{l} \text{mod} \\ \text{fáz} \end{array} \right\} + \text{Inf}_{cop} + \text{Pred}$

VIII. $\underline{V_{fin\ esse} + N_{nom}^1 + (Y)}$

(41) $\text{He} + V_{imps\ esse} + N_{gen}^1$

(42) $\text{Inf}_{esse} + (\text{бы}) + N_{dat}^1$

(43) $\text{Aux mod} + \text{Inf}_{esse} + N_{nom}^1$

IX. $\underline{y + N_{gen}^2 + V_{fin\ esse} + N_{nom}^1}$

(44) $y + N_{gen}^2 + \text{he} + V_{imps\ esse} + N_{gen}^1$

(45) $y + N_{gen}^2 + \text{Aux mod} + \text{Inf}_{esse} +$
 $+ N_{nom}^1$

(Ему) $\left\{ \begin{array}{l} \text{надо} \\ \text{следует} \end{array} \right\}$ заниматься
учебой

Интересуйтесь искусством!
(Павлу) (бы) заниматься
спортом!

Брат будет актером

Сестра была недовольна

Будь терпеливым!

(Тебе) (бы) быть первым!

Брат хочет стать летчиком

Он начинал быть

недоверчивым

Тебе $\left\{ \begin{array}{l} \text{надо} \\ \text{следует} \end{array} \right\}$ быть осторож-
ным

Светает

Мне печалится

Меня тошнит

У меня колет в груди

Может морозить

Начинает светать

Было туманно

Ему будет грустно

Начинает быть душно

Ей может быть грустно

(В долине) был туман

Уже будет полночь

Не было тумана

Быть (бы) дождю!

Могла быть полночь

У Павла есть деньги

У Павла не было денег

У Веры могут быть деньги

A. Pravidla rozvíjení

$N \rightarrow Adj + N$	низкий стол	$V \rightarrow V + Pr + N_j$	гуляет по городу
$N \rightarrow N^1 + N_{gen}^2$	стол директора	$Adj \rightarrow Adj + Adv$	очень далекий
$N \rightarrow N^1 + Adj_{gen} + N_{gen}^2$	человек среднего роста	$Adj \rightarrow Adj + N_j$	полный воды
$N \rightarrow N^1 + N_{nom}^2$	газета Правда	$Adj \rightarrow Adj + Pr + N_j$	младший по стажу
$N \rightarrow N^1 + N_j^2$	подарок матери	$Adj \rightarrow Adj + Inf$	жадный услышать
$N \rightarrow N^1 + Pr + N_j^2$	путь в Москву	$Adv \rightarrow Adv^1 + Adv^2$	ужасно далеко
$N \rightarrow N + Adv$	Прага ночью	$Adv \rightarrow Adv + N_j$	головой вниз
$N_o \rightarrow N_o + Inf$	воля победить	$Adv \rightarrow Adv + Pr + N_j$	без конца обширно
$V \rightarrow V + Adv$	идет домой	$Pred \rightarrow Pred + Adv$	очень больно
$V \rightarrow V + N_j$	бродит лесом		

B. Pravidla rozšiřování

$N \rightarrow N^1 + N^2 + N^3 \dots$
 $V \rightarrow V^1 + V^2 + V^3 \dots$
 $Adj \rightarrow Adj^1 + Adj^2 + Adj^3 \dots$
 $Adv \rightarrow Adv^1 + Adv^2 + Adv^3 \dots$
 $Pred \rightarrow Pred^1 + Pred^2 + Pred^3 \dots$

C. Pravidla pronominalizační substitute

$N \rightarrow Pro_{subst}$ он, кто
 $Adj \rightarrow Pro_{adj}$ такой, этот
 $Adv \rightarrow Pro_{adv}$ там, сюда, где
 $Adj\ poss \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} \rightarrow Pro_{poss}$ его, ее, их
 $Gen\ poss \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} \rightarrow Pro_{poss}$

Poznámky:

Kromě uvedených transformátů existují ke všem jádrovým větám (I—IX) transformáty *vět tázacích zjišťovacích* (beze změny struktury věty, jen se změnou intonace, nebo s částicí *ли* a pak s přemístěním slova logicky důrazného na začátek věty). Tyto transformace se však týkají i všech transformátů, 1—45. *Otázky doplňovací* s tázacími slovy (*k*-zájmeny) se dají tvořit ke všem jádrovým větám a příslušným k nim transformátům (kromě VIII), avšak u VI, VII jsou možné jen tehdy, je-li tam ve vzorci obsaženo N_{dat} nebo N_{ac} . K typu *Было meno* má otázka formu *Как было?*

Negační transformace se jsou ke všem větám, v nichž je V_{fin} , V_{cop} , V_{impa} , a také u vět s Imp a Inf, i u vět s Aux beze změn ve struktuře vět, pouze k IIb, VIII a IX, kde je V_{esse} , má záporná věta změněnou stavbu: sloveso je v neosob. tvaru a N_{nom} se mění na N_{gen} .

Do přehledu nejsou zahrnuty konstrukce s *kondicionálem* finitního slovesa, poněvadž to jsou morfologické variace, které jsou možné všude, kde stojí V_{fin} nebo i V_{impa} , V_{esse} i V_{cop} a také Aux.

Imperativní transformáty jsou možné u I—V (a pouze výjimečně, při metafoře, i u VI, VII).

Infinitivní jednočlenné věty vznikají transformací k I, II, III, IV, V, VIII, ale ne k VI, VII, IX.

Od transformátů 17 a 29 se odvozují další transformáty, označené jako 17.1. a 29.1., které tedy nejsou výsledkem transformace přímo z jádrové věty.

Do přehledu nejsou pojaty *nepredikační* transformace — *nominalizace* různého druhu (s participiální, přechodníkovou formou, závislým infinitivem, s verbálním substantivem, přístavkem, doplňkem apod.), poněvadž tam už jde o transformace dvojzákladové, které jsme ponechali mimo rámec našeho zkoumání.

Z výkladu v naší studii již vyplývá, že za symboly N a V_{fin} , V_{impa} atd. nelze dosadit jakékoli konkrétní lexéma do kteréhokoli vzorce, nýbrž že toto lexikální naplnění jednotlivých jádrových vět a jejich možnost určité z uvedených transformací jsou podmíněny a omezeny určitými sémantickými třídami. To se týká např. výpovědi typu 5, 11, 22, 24, jádrových vět VI, VIII.